

رابطه عقلانیت و کاهش باروری

در خانواده‌های اصفهانی

مژده کیانی *

مقدمه

باروری یکی از دو پدیده طبیعی جمعیت و عامل منحصر به فرد افزایش آن در مقیاس جهانی است. به دلیل نقش این پدیده طبیعی در افزایش جمعیت، همواره این موضوع از دیدگاه‌های متفاوت در حوزه‌های مختلف علوم اجتماعی مورد توجه قرار گرفته است و عوامل مؤثر بر آن از دیرباز مورد توجه پژوهشگران این رشته‌ها بوده است. بررسی دوره‌های مختلف تاریخی نشان می‌دهد تغییرات جمعیتی در ارتباط تنگاتنگ و نزدیک با تحولات اجتماعی و فرهنگی انجام گرفته است. بنابراین پرداختن به ابعاد فرهنگی، روان‌شناسی اجتماعی و جامعه‌شناسی در کاهش باروری بسیار مهم است. آنچه در این تحقیق مورد توجه قرار گرفته، ارتباط عقلانیت و باروری است. عقلانیت حاصل مدرنیزاسیون و توسعه می‌باشد و خود موجب افزایش توسعه نیز می‌شود.

نگارنده در بررسی‌های اولیه به این نتیجه رسید که آمار و ارقام پژوهش‌های مختلف از جمله تحقیق دکتر علی پایدارفر^۱ در مورد رابطه بین مدرنیزاسیون و باروری در ۲۴ استان ایران، نشان‌دهنده توسعه نسبتاً بالا در استان اصفهان در

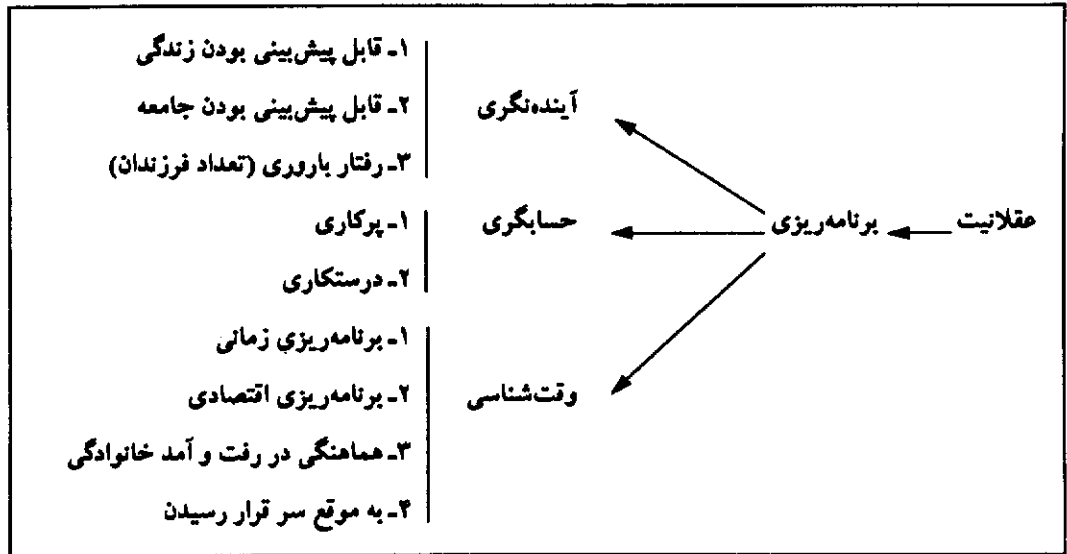
مقایسه با سایر استانها می‌باشد. همچنین شواهد تاریخی، نشان از قدمت بالای شهرنشینی در این استان، بویژه شهر اصفهان دارد. هدف تحقیق، بررسی رابطه عقلانیت و کاهش باروری در شهر اصفهان می‌باشد. به دلیل فرهنگ خاص مردم اصفهان و داشتن ویژگیهایی از قبیل حسابگری و آینده‌نگری، با تکیه بر نظریه عقلانیت ماکس وبر، رابطه عقلانیت و باروری در شهر اصفهان بررسی شده است.

یکی از عوامل مهم و تأثیرگذار در فرهنگ، اقتصاد است. هزینه‌های خانوار شهری در استان اصفهان به دلیل ویژگیهای اقتصادی - فرهنگی، با سایر نقاط کشور متفاوت است، به طوری که در سال ۷۱، متوسط هزینه‌های خانوارهای شهری در استان اصفهان، از متوسط کشور، ۶۱۲۴۲۵ ریال کمتر بود. که این خود، دال بر حسابگری و آینده‌نگری مردم این منطقه است.

* - کارشناس ارشد جمعیت‌شناسی و مدرس دانشگاه پیام نور.

1- Ali. Paydarfar, "modernization process and fertility change in per and post. Islamic revolution of Iran, Population reacher and policy review 14 , 1995.

تعریف عملیاتی عقلانیت

اهداف تحقیق

به دلیل آنکه خواسته‌ایم عقلانیت را در ارتباط با باروری در شهر اصفهان بیازماییم، اهداف زیر را بررسی کرده‌ایم:

- ۱- آیا بین کاهش باروری و رفتار عقلایی رابطه معناداری وجود دارد؟
- ۲- آیا متغیرهایی چون اشتغال و تحصیلات زنان در کاهش باروری نقش دارد؟
- ۳- آیا بین عقلانیت و مشارکت و باروری رابطه معنی داری وجود دارد؟

فرضیات تحقیق

فرضیه اصلی: بین سن ازدواج، تحصیلات، اشتغال، مشارکت اجتماعی و خانوادگی، رفتار عقلایی و باروری رابطه معکوس وجود دارد.
فرضیات زیر از فرضیه اصلی، قابل بررسی هستند.

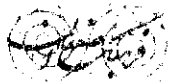
- ۱- سن بالای هنگام ازدواج باعث کاهش باروری می‌شود.
- ۲- تحصیلات زن باعث کاهش باروری می‌شود.
- ۳- تحصیلات مرد موجب کاهش باروری می‌شود.
- ۴- اشتغال زن باعث کاهش باروری می‌شود.

- ۵- مشارکت اجتماعی و خانوادگی زن باعث کاهش باروری می‌شود.
- ۶- رفتار عقلایی باعث کاهش باروری می‌شود.

تعریف متغیرها

باروری: «در برابر مفهوم "Fecundity" که به معنای قابلیت باروری است، مفهوم باروری "Fertility" بر تعداد فرزندان دلالت دارد و باروری عمومی به معنای "General Fertility"؛ شمار فرزندان زنده به دنیا آمده در خلال یک سال معین، برحسب ۱۰۰۰ زن در سن باروری می‌باشد. مفهوم میزان باروری زنان مزدوج در سن باروری، یعنی تعداد فرزندان که ۱۰۰۰ زن ازدواج کرده، به دنیا می‌آورند.»^۲
عقلانیت: عقلانی شدن مورد نظر ماکس ویر عبارت است از: «سازمان دادن زندگی، با تقسیم و همسازی فعالیتهای گوناگون بر پایه شناخت دقیق مناسبات میان انسانها و ابزارها و محیطشان، به منظور تحصیل حداکثر کارایی و بازده بیشتر.»^۳

۲- بساقر سناروخانی، دایرةالمعارف علوم اجتماعی، انتشارات کیهان، ۱۳۷۰، صص ۲۷۶-۲۶۶.
۳- ژولین فروند، جامعه‌شناسی ماکس وبر، ترجمه عبدالحسین نیک‌گوهر، نشر نیکان، سال ۱۳۶۲، ص ۲۴.

روش تحقیق

روش تحقیق پیمایشی است. همچنین با استفاده از روش تطبیقی و اسنادی از جمعیت آماری زنان یکبار ازدواج کرده ۴۹ تا ۲۰ ساله شهر اصفهان، بررسی لازم به عمل آمده است. اطلاعات لازم از طریق پرسشنامه همراه با مصاحبه با افراد مورد نظر، جمع آوری شده است. پرسشنامه دارای ۴۴ سؤال می باشد که در سؤالات ۲۳ تا ۳۴ از طیف لیکرت استفاده شده است. جمعیت نمونه با استفاده از فرمول کوکران، ۶۵۰ نفر محاسبه شده است، که با استفاده از روش نمونه گیری طبقه ای متناسب بر اساس سواد، جمعیت نمونه توزیع شده است. بررسی جمعیت نمونه به صورت زوجی (زنان و شوهرانشان) صورت گرفته است. روشهای آماری مورد استفاده علاوه بر فراوانی و درصد، آزمون X^2 تحلیل عامل، رگرسیون چندمتغیری و تحلیل مسیر می باشد که با استفاده از قابلیت بسته نرم افزاری SPSS انجام گرفته است.

جدول شماره ۱: توزیع پاسخگویان

برحسب تعداد فرزندان

تعداد فرزندان	تعداد	درصد
۱ تا ۲	۳۳۴	۵۳
۳ تا ۴	۲۳۰	۳۶/۵
۵ تا ۷	۶۶	۱۰/۵
جمع	۶۳۰	۱۰۰

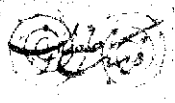
توصیف متغیر وابسته

همان طور که قبلاً اشاره شد، متغیر وابسته این تحقیق باروری است، که از طریق تعداد فرزندان زنده به دنیا آمده، تعداد فرزندان پس از تولد فوت شده و تعداد موارد سقط جنین، سنجیده خواهد شد. از این پس به جای واژه باروری، از تعداد فرزندان استفاده می شود.

۳۳۶ نفر از پاسخگویان یعنی ۵۳/۴ درصد، دارای ۲ تا ۴ فرزند، و ۳۶/۶ درصد از آنان ۴ تا ۳ فرزند دارند.

جدول شماره ۲: توزیع پاسخگویان برحسب معرفهای عتلایت

گروه ها	بسیار موافق	موافق	بی نظر	مخالف	بسیار مخالف
(باروری) آینده نگری بعد خانواده	۱۰/۲	۴۷/۱	۷/۵	۳۲/۱	۳/۲
قابل پیش بینی بودن زندگی شخصی	۱/۴	۵۲/۲	۷	۳۶	۳/۳
قابل پیش بینی بودن زندگی اجتماعی	۱	۱۵/۷	۱۱/۱	۶۶/۲	۶
برنامه ریزی زمانی	۱	۵/۶	۱/۳	۷۳	۱۹/۲
برنامه ریزی اقتصادی	۰/۲	۴/۸	۰/۸	۷۳/۷	۲۰/۶
پرکاری و سخت کوشی	۱۷/۴	۶۱/۶	۱/۱	۱۷/۹	۱/۹
درستکاری (وصول چک)	۲۴/۹	۶۷	۱/۳	۶/۵	۰/۳
هماهنگی در رفت و آمدهای خانوادگی	۲۲/۹	۱۷/۴	۰/۳	۵/۴	۰
به موقع سر قرار حاضر شدن	۹/۲	۸۰/۶	۱/۳	۷/۵	۱/۴

جدول تمایل به «متوسط» رو به «زیاد» دارد، چون درصد عقلانیت «زیاد» در زنان ۳۱/۱ درصد و در مردان ۳۸/۷ درصد است.

آزمون فرضیات

پس از پرداختن به توصیف ساده متغیرهای وابسته، مستقل و زمینه‌ای، به تجزیه و تحلیل روابط متغیرها می‌پردازیم. همان‌گونه که قبلاً نیز اشاره شد، جهت آزمون فرضیات از روشهای آزمون X^2 تحلیل عامل، رگرسیون چند متغیری و تحلیل مسیر استفاده می‌شود.

فرضیه اول: رابطه سن ازدواج و باروری بنا بر این فرضیه، با بالا رفتن سن ازدواج، باروری کاهش پیدا می‌کند.

جدول شماره ۵: توزیع پاسخگویان برحسب تعداد فرزندان و سن ازدواج

سن ازدواج تعداد فرزندان	زیر ۱۹ سال	بالای ۲۰ سال	جمع
۱ تا ۲	۱۴/۱	۳۸/۹	۵۳
۳ تا ۴	۱۴	۲۲/۵	۳۶/۵
۵ تا ۷	۵/۸	۴/۷	۱۰/۵
جمع	۳۳/۹	۶۶/۱	۱۰۰

$$X^2 = ۲۱/۱۲ \quad D.F = ۲ \quad Sig = ۰/۰۰۰۱$$

همان‌طور که جدول (شماره ۵) نشان می‌دهد، بیشتر کسانی که سن ازدواجشان بالای ۲۰ سال بوده است (یعنی ۳۸/۹٪)، ۱ تا ۲ فرزند دارند، در مقابل ۱۴٪ کسانی که سن ازدواجشان زیر ۱۹ سال بوده است دارای ۱ تا ۲ فرزند هستند.

مقدار X^2 نیز نشان می‌دهد که با اطمینان حدود ۰/۹۹۹ می‌توان گفت بین دو متغیر سن ازدواج و تعداد فرزندان رابطه معنی‌دار وجود دارد. محاسبه ضریب همبستگی کرامر نیز نشان‌دهنده این

پورسی میزان عقلانیت

با توجه به جدول (شماره ۲)، وقت‌شناسی بالاترین درصد را داشته است با درصدهای ۸۰/۶ و ۷۱/۴ و پس از آن حساسگری با معرفهای درستکاری و پرکاری ۶۷ درصد و ۶۱/۶ درصد و سپس قابل پیش‌بینی بودن زندگی شخصی با ۵۲/۲ درصد، بیشترین درصد را به خود اختصاص داده‌اند.

جدول شماره ۳: توزیع پاسخگویان

برحسب شاخص عقلانیت

پاسخها	تعداد	درصد
خیلی کم	۹	۱/۴
کم	۳۳	۵/۲
متوسط	۳۷۹	۶۰/۲
زیاد	۱۸۰	۲۸/۰۶
خیلی زیاد	۲۹	۴/۶
جمع	۶۳۰	۱۰۰

عقلانیت پاسخگویان

عقلانیت یکی از متغیرهای مستقل مهم این تحقیق است.

جدول شماره ۴: توزیع پاسخگویان برحسب شاخص

عقلانیت به تفکیک جنس

پاسخها	زنان		مردان	
	تعداد	درصد	تعداد	درصد
کم	۲۴	۷/۶	۱۷	۵/۴
متوسط	۲۰۲	۶۴/۳	۱۷۶	۵۵/۹
زیاد	۸۹	۳۱/۱	۱۲۲	۳۸/۷
جمع	۳۱۵	۱۰۰	۳۱۵	۱۰۰

با توجه به جدول (شماره ۴)، بیشترین فراوانی متعلق به سطح «متوسط» عقلانیت است که در زنان ۶۴/۲ درصد و در مردان ۵۵/۹ درصد می‌باشد و

همبستگی است ($V = 0/18638$) (Cramer's V). بنابراین می توان گفت این فرضیه در مورد پاسخگویان تأیید می شود. و با توجه به مقدار ضریب همبستگی پیرسون ($R \text{ Pearson}'s = -0/18$) باید گفت که با اطمینان ۱۰۰ درصد این رابطه معکوس است.

فرضیه دوم: رابطه تحصیلات مرد و باروری بنا بر این فرضیه، تحصیلات مرد باعث کاهش باروری می شود.

جدول شماره ۶: توزیع پاسخگویان

برحسب تعداد فرزندان و میزان تحصیلات مرد

تحصیلات پاسخگویان	دیپلم و فوق دیپلم	زیر دیپلم و بالاتر	جمع
تعداد فرزندان			
۲ تا ۱	۳۳/۴	۱۸/۸	۵۲/۲
۴ تا ۳	۳۳/۶	۳/۶	۳۷/۲
۷ تا ۵	۹/۶	۱	۱۰/۶
جمع	۷۶/۶	۲۳/۴	۱۰۰

$$X^2 = 12/10764 \quad D.F = 2 \quad \text{Sig} = 0/007$$

با توجه به جدول (شماره ۶)، ۳۳/۴ درصد پاسخگویانی که دارای تحصیلات دیپلم و زیر دیپلم هستند دارای ۱ تا ۲ فرزند و ۳۳/۶ درصد کسانی که ۳ تا ۴ فرزند دارند در همین مقطع تحصیلی هستند. افراد دارای تحصیلات بالا چون در مجموع ۲۳/۴ درصد پاسخگویان را تشکیل می دهند، ۱۸/۸ درصدشان دارای ۱ تا ۲ فرزند هستند، یعنی بیشترین درصدشان به فرزند کمتر اختصاص دارد. در مورد افراد گروه اول، به دلیل آنکه در جدول توصیفی، فراوانی و درصد افراد دارای مدرک دیپلم، بالا بود (۳۷/۱٪) اینجا نیز ۳۳/۴ درصد کسانی که دارای ۱ تا ۲ فرزند هستند بیشتر به گروه دیپلم تعلق دارد.

مقدار X^2 نیز نشان می دهد که با اطمینان حدود ۹۹٪ در بین دو متغیر تعداد فرزندان و تحصیلات مردان رابطه معنی داری وجود دارد. محاسبه ضریب

همبستگی با دستور کرامر نیز نشان دهنده این همبستگی است ($V = 0/30328$) (Cramer's V). مقدار ضریب تاو C کندال ($-0/20266$) نیز نشان دهنده جهت معکوس این رابطه است. به این ترتیب فرضیه وجود رابطه بین تعداد فرزندان و تحصیلات شوهر تقویت می شود.

فرضیه سوم: رابطه تحصیلات زن و باروری - بنا بر این فرضیه، تحصیلات زن باعث کاهش باروری می شود.

جدول شماره ۷: توزیع پاسخگویان زن

برحسب تعداد فرزندان و تحصیلات

تحصیلات پاسخگویان	دیپلم و فوق دیپلم	زیر دیپلم و بالاتر	جمع
تعداد فرزندان			
۲ تا ۱	۴۰/۱	۱۳/۱	۵۳/۲
۴ تا ۳	۳۱/۲	۵/۶	۳۶/۶
۷ تا ۵	۹/۹	۰/۳	۱۰/۲
جمع	۸۱/۲	۱۸/۸	۱۰۰

$$X^2 = 11/42209 \quad D.F = 2 \quad \text{Sig} = 0/009$$

با توجه به جدول (شماره ۷)، ۴۰/۱ درصد از زنان نمونه که دارای ۱ تا ۲ فرزند می باشند، دیپلم و زیر دیپلم هستند و ۱۳/۱ درصد که ۱ تا ۲ فرزند دارند، دارای مدرک فوق دیپلم و بالاتر هستند، چون مجموع این افراد ۱۸/۸ درصد هستند. ۸۱/۲ درصد دیپلم و زیر دیپلم هستند که ۷۱/۳ درصد آنان (۴۰/۱ = ۳۰/۱، ۱۲ = ۳۱/۲) دارای ۱ تا ۴ فرزند می باشند. لازم به ذکر است که در جدول توصیفی، درصد افراد دارای دیپلم بالاترین درصد بوده است (زنان ۳۶/۹ و مردان ۳۷/۵).

مقدار X^2 نیز نشان می دهد که با اطمینان حدود ۹۹٪ بین دو متغیر تعداد فرزندان و تحصیلات زن ارتباط معنی داری وجود دارد. محاسبه ضریب همبستگی کرامر ($V = 0/19073$) (Cramer's V) نیز نشان دهنده این همبستگی است. مقدار ضریب تاو C کندال ($-0/16621$) (Kendall's Tau C)

جدول شماره ۸: توزیع پاسخگویان برحسب همسان همسری تحصیلی

سطح تحصیلات همسران تعداد فرزندان	زیر دیپلم	دیپلم	فوق دیپلم و بالاتر	جمع
۲۵۱	۱۱/۷	۲۵	۱۶/۳	۵۳
۴۵۳	۱۸/۳	۱۰/۸	۶/۵	۳۵/۶
۷۵۵	۹/۵	۱/۳	۰/۵	۱۱/۳
جمع	۳۹/۵	۳۷/۱	۲۳/۳	۱۰۰

$$X^2 = ۹۹/۵۷۱۸۳$$

$$D.F = ۴$$

$$Sig = ۰/۰۰۰$$

مقدار X^2 نشان می‌دهد که با اطمینان حدود ۰/۹۹۹ بین همسان همسری تحصیلی و تعداد فرزندان، رابطه معنی‌داری وجود دارد. محاسبه ضریب همبستگی با دستور کرامر نشان‌دهنده این همبستگی است ($Cramer's V = ۰/۲۸۶۱۶$).

مقدار ضریب همبستگی تاو C کندال ($C = -۰/۳۵۲۶۰$) نیز با حدود اطمینان ۰/۹۹۹ نشان‌دهنده رابطه معکوس این دو متغیر است. به این ترتیب فرضیه وجود رابطه بین تعداد همسان همسری تحصیلی و تعداد فرزندان (باروری) تأیید می‌شود.

فرضیه پنجم: رابطه اشتغال زن و باروری بنا بر این فرضیه، بین اشتغال زن و باروری رابطه معکوس وجود دارد.

نیز نشان‌دهنده جهت معکوس این رابطه است. به این ترتیب فرضیه وجود رابطه بین تعداد فرزندان و تحصیلات زن تأیید می‌شود.

فرضیه چهارم: رابطه همسان همسری تحصیلی و باروری - بنا بر این فرضیه، همسان همسری تحصیلی (همسطح بودن تحصیلات زن و شوهر) باعث کاهش باروری می‌شود.

همان‌طور که جدول (شماره ۸) نشان می‌دهد، بیشترین درصد متعلق به پاسخگویانی است که دارای مدرک دیپلم هستند و دارای ۱ تا ۲ فرزند می‌باشند. یعنی ۲۵٪ پاسخگویان زن و شوهر دارای دیپلم، ۱ تا ۲ فرزند دارند. ۱۶/۳٪ از زن و شوهران فوق دیپلم و بالاتر، دارای ۱ تا ۲ فرزند هستند.

جدول شماره ۹: توزیع پاسخگویان برحسب تعداد فرزندان به تفکیک شغل زن

شغل زن	خانه‌دار	کارکنان ساده	کارگران ماهر	کارمندان عادی	صاحبان مشاغل تخصصی	جمع
تعداد فرزندان	کارگران	کشاورزی	کارکنان جز دولتی	کسبه و پیشه‌وران	کارمندان ارشد دولت	
۲۵۱	۴۱/۷	۲/۹	۷/۳	۱/۳	۰/۳	۵۳/۵
۴۵۳	۲۹/۹	۳/۲	۳/۵	۰/۳	-	۳۶/۶
۷۵۵	۸/۶	۱/۳	-	-	-	۹/۹
جمع	۸۰/۲	۷/۴	۱۰/۸	۱/۳	۰/۳	۱۰۰

$$X^2 = ۲۵/۲۰۰۲۵$$

$$D.F = ۸$$

$$Sig = ۰/۰۰۳$$

اطمینان ۰/۹۹۷ می توان گفت بین دو متغیر مشارکت و باروری رابطه معنی داری وجود دارد. محاسبه ضریب همبستگی کرامر نیز نشان دهنده این همبستگی است (Cramer's V = ۰/۲۰۶۲۳). با توجه به ضریب تاو C کندال (۰/۱۴۸۵۰) می توان گفت با اطمینان حدود ۹۹٪، جهت رابطه معکوس است. بنابراین فرضیه تأیید می شود.

فرضیه هفتم: رابطه عقلانیت و باروری

ابتدا با روش Enter متغیرها سنجیده شد؛

۰/۶۲۴۴۴	ضریب همبستگی چندگانه
۰/۳۸۹۹۵	ضریب تعیین R ²
۰/۳۸۳۸۲	ضریب تعیین تعدیل شده
۰/۵۵۹۵۶	انحراف معیار
۶۳/۸۰۸۴	آزمون تجزیه واریانس

سطح معنی داری F: ۰/۰۰۰

۱۱۹/۴۴ = F (۵ و ۶) و ۵۹۹ و ۶ D.F = ۶ رگرسیون

۱۸۶/۸۸ = F (۱ و ۶) و ۵۹۹ و ۶ D.F = ۵۹۹ خطا

چنانکه ملاحظه می گردد، میزان تأثیر متغیرهای مستقل بر متغیر وابسته نسبتاً خوب است. با توجه به ضریب تعیین R² می توان گفت ۳۹٪ متغیر باروری (تعداد فرزندان) با عقلانیت، تحصیلات، سن هنگام ازدواج، شغل، سن شروع به کار و طول مدت ازدواج قابل پیش بینی است. با توجه به نسبت F با درجه آزادی ۶ و ۵۹۹ در سطح ۰/۰۰۰۱ معنی دار است. بنابراین رگرسیون به لحاظ آماری معنی دار است.

سپس با روش BACK WARD، متغیرها آزمون شدند:

در این روش پس از حذف متغیرهایی که دارای کمترین تأثیر و سطح معنی داری بودند، سه متغیر طول مدت ازدواج، تحصیلات و شغل باقی ماندند. چون در بررسی رابطه بین عقلانیت و تعداد فرزندان (باروری)، این رابطه با اطمینان حدود ۹۹٪ با ضریب همبستگی $r = -0.092$ تأیید شده بود، لذا با استفاده از تحلیل مسیر، متوجه

همان طور که جدول (شماره ۹) نشان می دهد بیشترین درصد یعنی ۴۱/۷ زنان خانه دار، ۱ تا ۲ فرزند دارند. لازم به ذکر است که چون ۸۰/۳ درصد زنان نمونه خانه دار هستند، بیشترین درصد به خانه دار اختصاص یافته است. بقیه گروههای شغلی به نسبت درصد کمی که در کل دارند، بیشترین درصدشان ۱ تا ۲ فرزند دارند. مثلاً گروه شغلی معلمان از کل ۱۰/۸ درصد، ۷/۳ درصدشان ۱ تا ۲ فرزند دارند.

مقدار X² نشان می دهد که با اطمینان حدود ۰/۹۹۷ می توان گفت بین دو متغیر تعداد فرزندان و اشتغال زن، رابطه معنی داری وجود دارد. محاسبه ضریب همبستگی با دستور کرامر نیز نشان دهنده این همبستگی است (۰/۱۶۳۵۶). با توجه به مقدار ضریب تاو C کندال (۰/۰۷۸۷۹) با اطمینان ۹۹٪ می توان گفت جهت رابطه معکوس است. بنابراین فرضیه تأیید می شود.

فرضیه ششم: رابطه مشارکت و باروری

طبق این فرضیه مشارکت زنان باعث کاهش باروری می شود.

جدول شماره ۱۰: توزیع پاسخگویان بر حسب تعداد فرزندان به تفکیک میزان مشارکت

سطوح مشارکت	کم	زیاد	جمع
تعداد فرزندان			
۱ تا ۲	۰/۶	۵۳/۴	۵۴/۰
۳ تا ۴	۸/۶	۳۵/۹	۳۶/۵
۵ تا ۷	۱۰/۹	۸/۶	۱۷/۶
جمع	۲۲/۴	۷۷/۶	۱۰۰

$$X^2 = 13/39768 \quad D.F = 2 \quad Sig = 0/003$$

با توجه به جدول (شماره ۱۰)، بیشتر کسانی که مشارکت زیاد دارند دارای ۱ تا ۲ فرزند هستند (یعنی ۵۳/۴ درصد). مقدار X² نشان می دهد که با

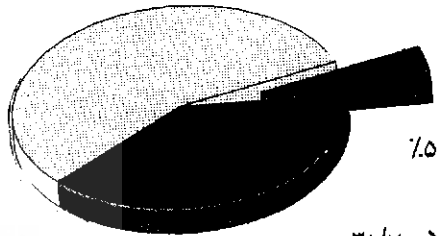
می‌رسد که آمار و ارقام پژوهش‌های مختلف از جمله تحقیق دکتر پایدارفر در مورد رابطه بین مدرنیزاسیون و باروری در ۲۴ استان ایران، نشان‌دهنده توسعه نسبتاً بالا در استان اصفهان در مقایسه با سایر استانها می‌باشد. همچنین شواهد تاریخی نشان از قدمت بالای شهرنشینی در این استان بویژه شهر اصفهان دارد. با توجه به اینکه عقلانیت حاصل مدرنیزاسیون و توسعه می‌باشد و سرانجام موجب بالا رفتن سطح توسعه می‌شود، بنابراین هدف تحقیق، بررسی رابطه عقلانیت و باروری در شهر اصفهان و به دنبال آن ارائه مدل علی باروری برای زنان و مردان متأهل در این شهر می‌باشد. برای رسیدن به هدف تحقیق از جامعه آماری زنان یک‌بار ازدواج کرده شهر اصفهان که در گروه‌های سنی ۲۰-۴۹ ساله بودند، نمونه ۶۵۰ نفری انتخاب شد. به منظور مقایسه نتایج با استفاده از کنترل سن، کلیه متغیرهای تحقیق، یک بار برای زنان و یک بار برای مردان آزمون شدند که نتایج حاصل به شرح زیر است:

- ۱- بین سن هنگام ازدواج و باروری زنان زیر ۴۰ سال رابطه معنی‌داری وجود ندارد، در حالی که این رابطه برای زنان بالای ۴۰ سال معنی‌دار است.
- ۲- رابطه میان تحصیلات و باروری برای زنان زیر ۴۰ سال و بالای ۴۰ سال، معنی‌دار است.
- ۳- بین اشتغال و باروری زنان زیر ۴۰ سال، رابطه معنی‌داری وجود دارد، در حالی که این رابطه برای زنان بالای ۴۰ سال معنی‌دار نیست.
- ۴- رابطه میان ابعاد مشارکت و باروری زنان زیر ۴۰ سال معنی‌دار است، در حالی که این رابطه برای زنان بالای ۴۰ سال معنی‌دار نیست.
- ۵- رابطه میان عقلانیت و باروری زنان زیر ۴۰ سال معنی‌دار نیست، در حالی که این رابطه برای زنان بالای ۴۰ سال معنی‌دار است.

نتایج حاصل از رگرسیون چند متغیری زنان زیر ۴۰ سال و بالای ۴۰ سال با روش BACKWARD نشان می‌دهد که فقط تحصیلات با $Bata (0/362)$ در سطح معنی‌داری $(sig=0/000)$ $0/999$ روی باروری مؤثر است. نتایج حاصل از رگرسیون چند متغیری

غیر مستقیم بودن تأثیر عقلانیت روی باروری شده و تحلیل مسیر نشان داد که عقلانیت با تأثیر روی تحصیلات، به طور غیر مستقیم در باروری مؤثر است. در اینجا، تحصیلات متغیر وابسته به عقلانیت است و برای باروری، متغیر مستقل است. یعنی از دو طریق بر باروری تأثیر می‌گذارد. مسیر اول که تأثیر آن مستقیم است و مسیر دوم که غیر مستقیم و به واسطه متغیر بینابین طول مدت ازدواج است که از طریق تحصیلات، روی باروری اثر می‌گذارد.

متوسط = $0/55/9$

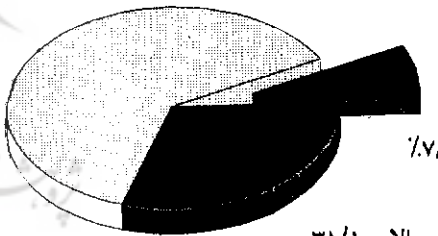

بالا = $38/7$

پایین = $7/4$

عقلانیت مردان

متوسط = $0/64/3$

بالا = $31/1$

پایین = $7/6$

عقلانیت زنان

نمایش توزیع پاسخگویان بر حسب شاخص عقلانیت به تفکیک جنس

نتیجه‌گیری

تحقیق حاضر به دنبال پاسخ به این پرسش بوده است که «آیا پایین بودن باروری در شهر اصفهان ناشی از تأثیر متغیرهایی نظیر سن هنگام ازدواج، اشتغال و تحصیلات می‌شود یا اینکه متغیر عقلانیت تعیین‌کننده است؟» پژوهشگر در بررسی‌های اولیه به این نتیجه

پس از حذف متغیرهای ابعاد مشارکت، عقلانیت، سن هنگام ازدواج و اشتغال به شرح زیر است.

۱- بین سن هنگام ازدواج و تعداد فرزندان مردان زیر ۴۰ سال رابطه معنی داری وجود ندارد، در حالی که این رابطه برای مردان بالای ۴۰ سال معنی دار است.

۲- رابطه میان تحصیلات و تعداد فرزندان مردان زیر ۴۰ سال و بالای ۴۰ سال معنی دار است.

۳- رابطه میان اشتغال و تعداد فرزندان مردان زیر ۴۰ سال و بالای ۴۰ سال، معنی دار است.

۴- رابطه میان عقلانیت و باروری مردان زیر ۴۰ و بالای ۴۰ سال معنی دار نیست.

۵- نتایج حاصل رگرسیون چند متغیری مردان زیر ۴۰ سال و بالای ۴۰ سال با روش BACKward نشان می دهد که فقط تحصیلات با Bata (sig=۰/۰۰۰) در سطح معنی دار (۰/۳۵۸۸) حدود ۰/۹۹۹ روی باروری مؤثر بوده است.

نتایج حاصل از رگرسیون چند متغیری، پس از حذف متغیرهای سن هنگام ازدواج، عقلانیت و اشتغال به شرح زیر است:

۰/۳۵۸۸	ضرب همبستگی چندگانه
۰/۱۲۸۷	ضرب تعیین R^2
۰/۱۲۵۷	ضرب تعیین تعدیل شده
۰/۶۶۷	انحراف معیار
۴۲/۸۵	آزمون F
۰/۰۰۰	سطح معنی داری

برای گروه سنی زیر ۴۰ سال:

۰/۲۲۹۵	ضرب همبستگی چندگانه
۰/۰۵۸۴۶	ضرب تعیین R^2
۰/۰۴۰۰۲۶	ضرب تعیین تعدیل شده
۰/۴۹	انحراف معیار
۱۰/۵۶۵۹	آزمون F
۰/۰۰۱	سطح معنی دار
برای گروه سنی بالای ۴۰ سال چنین است:	
۰/۳۶۹	ضرب همبستگی چندگانه
۰/۱۳۶	ضرب تعیین R^2
۰/۱۲۸	ضرب تعیین تعدیل شده
۱۸/۶۲	آزمون F
۰/۰۰۰	سطح معنی داری
Bata	sig
۰/۰۰۰	۰/۳۶۹۲- تحصیلات

همان طور که ملاحظه می شود در هر دو گروه سنی تحصیلات مؤثر بوده است، اما با ضرب تعیین های (R^2) متفاوت، و نتایج نشان می دهد که در گروه سنی بالای ۴۰ سال، ۱۴ درصد تغییرات باروری را از طریق تحصیلات می توان تبیین نمود. نتایج حاصل از کنترل سن برای مردان چنین است:

منابع و مآخذ

- آشفته تهرانی، امیر. جامعه‌شناسی جمعیت، انتشارات جهاد دانشگاهی اصفهان، اصفهان؛ ۱۳۷۲.
- امیراحمدی، هوشنگ. پویایی‌شناسی توسعه و نابرابریهای استانها در ایران، ترجمه علی طائفی. بشیریه، حسین. دولت عقل، انتشارات نشر علوم دین، چاپ اول، تهران؛ ۱۳۷۴.
- زنجانی‌زاده، هما. «زنان، جمعیت و توسعه» مجموعه مقالات سمینار جامعه‌شناسی و توسعه، جلد دوم، انتشارات سمت، چاپ اول، تهران؛ ۱۳۷۳.
- سووی، آلفرد. مالتوس و دومارکس، ترجمه ابراهیم صدقیانی، انتشارات امیرکبیر، چاپ اول، تهران؛ ۱۳۷۵.
- سینی، منصور. پژوهشی در زمینه باروری و مصرف در مناطق روستایی استان فارس، دانشگاه شیراز؛ ۱۳۶۶.
- شیخی، محمدتقی. جامعه‌شناسی جمعیت و تنظیم خانواده، ۱۳۷۳.
- عبدالملکی، احمد. بررسی رابطه میان میزان باروری با عوامل اجتماعی - جمعیتی در شهرستانهای ایران، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، تهران؛ ۱۳۷۵.
- علی‌آبادی، علیرضا. ریشه‌های توسعه‌نیافتگی در جهان سوم، نشر رامین، تهران؛ ۱۳۷۲.
- عرفانی، امیر. توسعه نابرابر و تفاوت‌های باروری، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه تهران، ۱۳۷۵.
- علیزاده، محمد و شهین جزایری. نگرش جمعیت‌شناسی بر تشکیل خانواده و باروری در ایران، سازمان برنامه و بودجه، تهران؛ ۱۳۷۰.
- کرلینجر، پدهاوزر. رگرسیون چند متغیری در پژوهش آماری، جلد ۱ و ۲، ترجمه حسن سرایی، نیل، ۱۳۷۳.
- کیانی، مژده. فرایند مدرنیزاسیون و تغییرات باروری در قریل و بعد از انقلاب اسلامی ایران، (ترجمه، چاپ نشده)، ۱۳۷۵.
- ویر، ماکس. اخلاق پروتستان و روح سرمایه‌داری، ترجمه عبدالمعبود انصاری، تهران؛ انتشارات سمت، ۱۳۷۲.

با توجه به ارقام فوق تغییرات متغیر باروری از طریق متغیر تحصیلات قابل تبیین می‌باشد. نکته مهم در اینجا این است که در مورد مردان، در هر دو گروه سنی، دارای جواب یکسان در رگرسیون چند متغیری بوده است.

به‌طور کلی بررسی نتایج تحقیق نشان می‌دهد که تحصیلات نقش مهمی در کاهش باروری ایفا می‌کند و با توجه به تحلیل مسیر، عقلانیت از طریق تحصیلات به طور غیر مستقیم روی متغیر باروری تأثیر دارد، که این مسئله بی‌ارتباط با بحث مدرنیزاسیون و توسعه که قبلاً به آن اشاره شد، نیست. نتایج حاصل از آزمون X^2 والدین پاسخگو، نشان‌دهنده وجود رابطه معنادار بین تحصیلات و باروری می‌باشد. این رابطه در سطح بسیار بالایی معنی‌دار است و نشان‌دهنده نقش تحصیلات در کاهش باروری در شهر اصفهان می‌باشد. در واقع از این طریق، یک نسل قبل پاسخگوبان نیز، کنترل شد.

